

У спеціалізовану вчену раду Д 05.854.03
Вінницького національного аграрного
університету МОН України

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу
ПРИШЛЯК НАТАЛІ ВІКТОРІВНИ
на тему: «Організаційно-економічний механізм виробництва біопалив із
агробіомаси: теорія, методологія, практика»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

Актуальність теми дослідження, її зв'язок із науковими програмами.

В сучасному світі відбуваються процеси суттєвої трансформації підходів до розвитку енергетики в контексті її екологізації та декарбонізації, активної боротьби із зміною клімату та досягнення глобальних Цілей сталого розвитку. Це зумовлює формування оновленої кліматичної та енергетичної політики в державах-членах Європейського Союзу та ставить відповідні завдання і перед Україною. Зокрема Європейською Комісією оголошена мета переходу ЄС до кліматично нейтрального розвитку до 2050 року, що зазначена у стратегії «Європейська Зелена Угода» (European Green Deal). Відповідно до цього документу передбачається пришвидшення енергетичних трансформацій в країнах ЄС. В свою чергу для України це створює ряд викликів щодо формування умов для розширеного використання біологічних видів енергетичних ресурсів. Зокрема у запропонованому Урядом проекті Концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року (Ukraine Green Deal) одним із завдань для сільського господарства у напрямі декарбонізації вітчизняної економіки являється збільшення сталого виробництва біомаси та біопалива, скорочення до нуля споживання вуглецеємних енергоресурсів та перехід галузі на самозабезпечення енергетичними ресурсами, підтримка реалізації «зеленого» переходу в інших секторах економіки.

Дисертант присвятив свою роботу вирішенню саме зазначених вище проблем. Оригінальність дослідження полягає у розробці комплексного альтернативного економічного підходу в частині використання відходів сільського господарства для виробництва біопалива з метою забезпечення енергетичної безпеки та мінімізації негативного людського впливу на довкілля, що є одним із завдань циркулярної економіки.

Пришляк Наталя Вікторівна у дисертаційній роботі поставила та вирішила комплекс важливих завдань, які пов'язані із розробкою

рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму виробництва біопалив із агробіомаси, як детермінанти економічного зростання та соціального добробуту України, та пропозицій щодо формування та реалізації Стратегії виробництва біопалив із агробіомаси.

Про важливість дослідження свідчить також відображення його результатів у науково-дослідній роботі Вінницького національного аграрного університету за темами «Розробка новітньої концепції використання відходів сільського господарства для посилення енергетичної незалежності аграрних підприємств» (номер державної реєстрації 0119U100786), «Розробка концепції забезпечення енергетичної безпеки та енергоефективності як пріоритетних напрямів сталого розвитку сільських територій» (номер державної реєстрації 0121U109443), «Розробка економічної моделі виробництва біогазу з різних видів сировини та різних потужностей біогазових станцій та установок» (номер державної реєстрації 0120U100994).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень базується на використанні широкого ряду методів дослідження, зокрема системного підходу, в результаті чого автору вдалося комплексно розглянути й надати оцінку організаційно-економічним відносинам у контексті виробництва біопалива. Крім того у роботі використано абстрактно-логічний метод, включаючи аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, аналітико-монографічний, метод системного аналізу, інституціональний, економіко-статистичний метод, метод аналізу середовища функціонування, графічний метод, SWOT-аналіз, PESTEL-FAMIL(Y)-аналіз, анкетування, тест внутрішньої узгодженості Cronbach Alpha, метод дослідницького факторного аналізу (EFA), метод підтверджуючого факторного аналізу (CFA), логічного узагальнення та інші.

Робота Пришляк Н. В. є оригінальним, комплексним та завершеним науковим дослідженням, здійсненим на високому теоретичному та практичному рівні. У першому розділі **«Теоретичне обґрунтування організаційно-економічного механізму виробництва біопалив»** дисертантка досліджує теоретичні підходи до розвитку біоенергетики як інноваційного орієнтиру у контексті енергетичної безпеки України, досліджує соціально-економічне та екологічне значення розвитку виробництва та споживання біопалив. Зокрема систематизує внутрішні та зовнішні загрози енергетичної безпеки України (с. 34-35, с. 46), досліджує проблеми енергоемності ВВП України та бар'єри на шляху до розвитку енергоефективності нашої держави (с. 38,40). Заслугове на увагу цілісне бачення автора складових системи організаційно-економічного механізму виробництва біопалива (с. 53). В роботі детально досліджено соціально-економічну та екологічну складову розвитку виробництва та споживання біопалив, що зокрема відображено в представленій логічній схемі ефектів (зменшення шкідливих викидів в атмосферу, незалежність від імпорту традиційних видів палива, створення нових робочих місць та інші) (с. 70).

Розглядаючи існуюче нормативно-правове регулювання виробництва біопалив автор дослідження логічно розглядає основні заходи щодо глобальної декарбонізації економіки, які передбачені Паризькою угодою, висвітлює досвід стимулювання розвитку та використання поновлюваних джерел енергії країнами ЄС (с. 76-78), зобов'язання України відповідно до вимог ратифікації Кіотського протоколу (с. 83), основні напрями концепції реалізації державної політики України в сфері зміни клімату на період до 2030 року (с. 91).

У другому розділі **«Теоретико-методологічні основи організаційно економічного механізму виробництва біопалив»** автор окреслює теоретико-методичні засади формування стратегії виробництва біопалив, пропонує методичні підходи до визначення еколого-економічної ефективності виробництва біопалив із агробіомаси. Зокрема висвітлює концепцію складових біоенергетичного потенціалу в розрізі ресурсної та результативної складових (с.119). Приділяє значну увагу дослідженню теоретичних та методичних аспектів проблеми поводження із відходами, що утворюються в сільському господарстві, та пошуку ефективних технологій їх переробки (с. 122- 133). Варто відмітити власне бачення автора щодо поняття еколого-економічної ефективності виробництва біопалива, як комплексу матеріальних та нематеріальних ефектів (с. 140). У продовження досліджень в роботі пропонуються основні етапи застосування методики економічної ефективності використання агробіомаси на виробництво біопалива на рівні держави (с. 143). Знайшла подальший розвиток методологія формування стратегії виробництва біопалива, зокрема автор пропонує своє бачення щодо реалізації її основних елементів: стратегію розвитку аграрних підприємств із використанням інноваційних підходів в умовах системності та циклічності стратегічного планування. Також автор пропонує в роботі корпоративну, конкурентну та функціональну стратегії розвитку аграрного підприємства, що дасть змогу формування варіантності побудови стратегії виробництва біопалива (с. 163-164). В сукупності це дозволило удосконалити алгоритм втілення інноваційної ідеї виробництва біопалива в стратегії розвитку аграрного підприємства (с.167).

У третьому розділі **«Потенціал виробництва біопалив із сільськогосподарських культур»** оцінено сировинний потенціал сільськогосподарської продукції для виробництва рідких видів біопалив. Для цього автором проаналізовано сучасний стан виробництва основних видів сировини для виробництва біоетанолу та біодизелю в Україні та світі (с. 194-200, с. 209-217) Заслуговують на увагу розрахунки автора щодо собівартості виробництва біоетанолу із різного виду сировини із використанням аналітичних даних спиртового заводу Вінницької області (с. 201). В роботі здійснено економіко-математичне моделювання можливості збільшення виходу біоетанолу та рослинної олії з сільськогосподарських культур, проведено аналіз потенційних можливостей вирощування біоенергетичної сировини на виробництво твердого біопалива. Зокрема автором пропонується

використовувати потенціал таких енергетичних культур як верба, тополя, міскантус, світчграс, сорго та інші шляхом залучення малопродуктивних земель при вирощуванні цих культур. (с. 234-236). В роботі глибоко досліджено економічно доцільні технології підготовки та переробки біомаси на тверде паливо (с. 246-247). Цінними є пропозиції із побудови комплексної логістичної моделі виробництва, переробки та використання біомаси з біоенергетичних культур (с. 250) та заходи щодо розвитку ринку твердого біопалива з біоенергетичної сировини, що комплексно відображають сучасні виклики для суб'єктів біоенергетичного ринку (с. 251). Заслуговує на увагу модель територіального біоенергетичного кластеру виробництва біопалива з агробіомаси (с. 259), яка, на думку автора, забезпечить максимальну ефективність використання природо-ресурсного потенціалу та потреби у екологічно чистих енергоресурсах.

У четвертому розділі роботи **«Відходи як складова формування енергетичної та екологічної безпеки держави»** розглянуто проблему ефективного управління відходами сільського господарства та визначено їх потенціал як сировини для виробництва біопалив в Україні. Зокрема зроблено оцінку обсягів та структури їх утворення протягом останнього десятиліття (с. 284-285). Досліджено передумови формування відходів рослинництва та тваринництва (с. 287-293) та представлено власні розрахунки енергетичного потенціалу відходів рослинництва, тваринництва та органічних відходів переробних підприємств на виробництво біогазу (с. 295- 298), що дозволило оцінити можливі обсяги заміщення імпорту природного газу біогазом отриманим із відходів сільського господарства на національному рівні (с. 299). Також в роботі здійснено оцінку ефективності використання індивідуальних біогазових установок для переробки біовідходів селянських господарств. Для цього автор провів дослідження особистих підсобних господарств з точки зору їх забезпеченості природним газом для побутових потреб та обігріву будинків, рівнем доходів та кінцевого споживання енергії за різними цілями призначення (с. 318-323). Результати такого дослідження дали підстави для формування рекомендацій щодо встановлення індивідуальних біогазових установок, для функціонування яких пропонується використовувати відходи тваринництва, рослинні відходи та побутові органічні відходи (с. 324-325), що матиме, на думку дисертанта, не тільки очевидний еколого-економічний, але й соціальний ефект (с.328).

У п'ятому розділі **«Удосконалення організаційно-економічного механізму виробництва біопалив із агробіомаси»** автор пропонує механізми удосконалення нормативно-правового регулювання виробництва біопалив в Україні. В цьому напрямі в роботі окреслено негативні риси сучасного нормативно-правового забезпечення ринку біопалива в Україні (с. 374). Запропоновано ряд заходів щодо ефективного розвитку сфери виробництва, обігу та використання біопалива (с. 377-380). Заслуговує на увагу комплексне бачення автора розвитку галузі виробництва біопалив як детермінанти економічного зростання та соціального добробуту, в контексті

якого в роботі пропонуються сценарії розвитку галузі виробництва біопалив в Україні, для кожного із яких детально розглядаються зовнішні та внутрішні фактори впливу та необхідні заходи державної підтримки для досягнення поставленої мети (с. 390). Імпонує те, що автором сформовано пропозиції щодо ресурсного забезпечення реалізації таких сценаріїв (с. 392-395).

Автору вдалося творчо і обґрунтовано поєднати в процесі дослідження теоретико-методологічні підходи і практичні положення, що дозволило, на нашу думку, вдало розкрити тему дослідження та науково обґрунтувати висновки і рекомендації, що висвітлені в роботі. Результати дисертаційного дослідження мають цілісну і завершену форму, логічний внутрішній зв'язок та носять обґрунтований характер.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків та рекомендацій. Наукова новизна викладена в роботі системно і послідовно. Заслужують на увагу розробки автора в частині понятійного апарату, зокрема удосконалення сутності поняття «еколого-економічної ефективності виробництва біопалив», яке автор розглядає як комплекс ефектів, що можуть бути отримані в результаті використання біосировини, до яких належать економічні, екологічні, природно-кліматичні та соціальні ефекти. А також пропонує власні методичні підходи щодо класифікації складових системи еколого-економічної ефективності отримання біопалива з агробіомаси. (с.138-140).

В роботі запропоновано авторську модель формування і практичної реалізації стратегії виробництва біопалив із агробіомаси, яка передбачає проходження десяти етапів та одними із найважливіших являються визначення інноваційного потенціалу виробництва біопалива, розробка альтернативних інноваційних програм розвитку відповідно до яких визначаються конкретні заходи та терміни їх виконання, а також поетапний систематичний контроль досягнутих цілей (с. 406).

Незаперечну цінність мають розробки дисертанта щодо оцінки ефективності використання індивідуальних біогазових установок у сільських домогосподарствах, що включає оцінку витрат в частині досягнення енергонезалежності домогосподарств, визначення ресурсного забезпечення біогазових установок, економічної ефективності спорудження та експлуатації біогазового реактора потужністю 10м^3 (с.326-327).

Заслужує на увагу розроблена автором модель територіального біоенергетичного кластеру виробництва біопалив із агробіомаси, що полягають у налагодженні тісних вертикальних та горизонтальних інтеграційних зв'язків у ланцюгу від виробників сільськогосподарської продукції, що являється сировиною для виробництва біопалива, виробників біопалива та сумішевих палив до споживачів, включаючи державні органи влади, університети та науково-дослідні установи (с. 266-267)

Автором удосконалено положення щодо оцінки енергетичного потенціалу відходів сільського господарства, що включає потенціал відходів рослинництва, тваринництва та переробних підприємств (с. 295, 297, 299).

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій також підтверджується використанням широкої інформаційної бази: нормативно-правових актів України та інших держав, а також міжнародних угод, що мають відношення до досліджуваної теми, даних Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства економіки України, Міністерства енергетики України, Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, Біоенергетичної асоціації України, даних Статистичної служби ЄС (Eurostat), Міністерства сільського господарства США (USDA), дані Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO), Міжнародного енергетичного агентства (IEA), Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA) та інших міжнародних організацій, результатів власних досліджень і спостережень тощо.

В сукупності наукові розробки представлені в дисертаційному дослідженні поглиблюють наукові знання щодо формування організаційно-економічного механізму виробництва біопалив із агробіомаси.

Відповідність структури і змісту дисертації та автореферату встановленим вимогам. Структура і зміст дисертаційної роботи свідчать про комплексний характер проведених здобувачем досліджень. Висновки приведені в дисертації відображають її глибину, мають логічну послідовність викладення. Дисертаційна робота Пришляк Н. В. відповідає вимогам МОН України до докторських дисертацій. Вона складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, викладена на 468 сторінках комп'ютерного тексту, в т. ч. основна частина на 377 сторінках. Дисертація містить 57 таблиць та 124 рисунки, 430 найменувань списку використаних джерел та 18 додатків.

Автореферат оформлений згідно вимог МОН України, його зміст ідентичний змісту дисертації. В авторефераті повно висвітлено отриману автором новизну наукового дослідження, основні положення дисертаційної роботи, висновки та пропозиції.

Теоретична та практична цінність одержаних результатів. Наукові результати та основні положення дисертаційної роботи апробовані на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях. Практичне застосування результатів представленого дослідження, які отримали схвальну оцінку, підтверджується відповідними довідками. Зокрема, у роботі Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької обласної державної адміністрації використовується

розроблені автором механізми реалізації Стратегії розвитку біопалив із агробіомаси.

Авторські рекомендації щодо активізації виробництва біопалива в регіоні знайшли відображення в практичній діяльності Департаменту економіки та інвестицій Вінницької міської ради.

Пропозиції автора щодо потенційних можливостей вирощування біоенергетичної сировини на виробництво твердого біопалива використано в роботі Уладово-Люлинецької дослідно-селекційної станції Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України.

ТОВ «Блесінг мілк» впроваджує у виробничій діяльності розроблені автором рекомендації щодо технології виробництва біогазу з рослинних та тваринних відходів.

Крім того теоретичні та методичні розробки дисертанта запроваджені в навчальний процес Вінницького національного аграрного університету при підготовці фахівців економічного профілю.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях. Результати дослідження повно представлені у 48 наукових працях, у тому числі у 3 колективних монографіях, 20 статтях у наукових фахових виданнях України, 16 статтях – у наукових виданнях, які індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, а також 8 тезах доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій, які належать особисто автору, становить 34,33 др.арк.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи. Відзначаючи належний теоретичний та методологічний рівень дисертаційної роботи, форму та зміст, обґрунтованість і достовірність викладеного матеріалу, наукове та практичне значення отриманих результатів, слід звернути увагу на окремі дискусійні положення та висловити побажання:

1. В дисертаційному дослідженні представлено схему біоенергетичних та фізико-хімічних процесів у системі перетворення і акумуляції сонячної енергії. Відповідно Сонце визначено як основа та першоджерело для формування усіх біоенергетичних ресурсів на Землі (рис. 2.1 с. 113). Це свідчить про глибоке розуміння дисертантом досліджуваної проблеми. Поряд із цим вважаємо, що варто було б більш глибоко висвітлити існуючу наукову думку щодо відносності твердження «відновлюваності» або «невичерпності» енергетичних ресурсів, джерелом для яких являється сонячна енергія. Це випливає з того, що Сонце як зірка має кінцевий термін свого існування, який зумовлюється поступовими витратами запасів водню у сонячному ядрі внаслідок термоядерних реакцій. Крім того для формування повного процесу перетворень від вирощування біосировини до виробництва різних видів біопалива існує необхідність залучення викопних (невідновлюваних) ресурсів для виробництва відповідних машин та устаткування для теплоелектростанцій, біогазових станцій та ін.

2. Варті уваги пропозиції автора щодо удосконалення законодавчо нормативної бази регулювання виробництва та споживання біопалива в Україні (с. 100 рис 1.33, с. 373, с. 376-380). Поряд із цим доцільно було б більш детально розглянути наявну проблему практичного впровадження аукціонів з розподілу квоти підтримки виробників електроенергії із біомаси в Україні, висловити власну позицію щодо передбачуваних змін у механізмах державної підтримки для постачальників теплової та електроенергії у сфері біоенергетики в частині відміни пільги у сплаті акцизного податку та встановлення нульової ставки екологічного податку для установок, що використовують виключно біопаливо.

3. Заслужують на увагу запропоновані автором класифікація відходів сільського господарства та переробки сільськогосподарської продукції, згідно якої до відходів відноситься побічна продукція рослинництва та тваринництва (рис. 2.5, с. 132), а також методика оцінки еколого-економічної ефективності переробки відходів сільського господарства, яка включає в себе визначення їх собівартості (с. 148). На нашу думку, до зазначеної методики варто було включити оцінку витрат на побічну продукцію сільськогосподарських підприємств, яка здійснюється згідно Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств, що затверджено наказом Міністерства аграрної політики України № 132 від 18 травня 2001 року

4. Підтримуємо позицію автора щодо необхідності нарощування обсягів переробки виробленої в Україні сільськогосподарської сировини, в тому числі на біоетанол, з метою зменшення залежності від імпорту енергоносіїв. Поряд із цим, не зовсім погоджуємося із висловленою думкою, що дискусія відносно доцільності використання продовольчої сировини на виробництво біопалива не є актуальною (с. 194-195). Вважаємо актуальність цього питання обґрунтовується тим, що в сучасних умовах одним із ключових факторів, які впливають на можливості забезпечення сировиною біоенергетичних підприємств, є мінлива цінова ситуація на продовольчих та енергетичних ринках.

5. У підрозділі 4.1 автор ставить завдання пошуку альтернативної органічної сировини для виробництва біогазу порівняно низької вартості та робить обґрунтовані розрахунки енергетичного потенціалу відходів рослинництва, тваринництва та переробних підприємств при виробництві цього виду біопалива в Україні (с. 298-302). З огляду на це, на нашу думку, доречним було б представити альтернативні розрахунки техніко-економічної ефективності виробництва біогазу на основі різних варіантів збалансування набору сировини.

6. У підрозділі 3.2 автор здійснив розрахунок технічної ефективності виходу рослинної олії за видами культур (с. 221-225, рис. 3.4) на основі показників урожайності, виходу олії з 1 тони, виходу олії з 1 га (с. 219) та зробив висновки щодо ефективності виробництва олії із різних видів сировини (с.222). В даному випадку вважаємо, що аналіз був би більш обґрунтованим

при комплексній оцінці ефективності, яка б також враховувала витратно-ціновий фактор та додатковий ефект від можливості забезпечення концентрованими кормами сільськогосподарських тварин. Крім того в дисертаційній роботі на основі здійсненої автором оцінки стверджується можливість збільшення виходу рослинної олії, зокрема насіння соняшнику та гірчиці у 1,7 разів, (с. 222-223, таблиця 3.5-3.6), зазначаються резерви збільшення ефективності вирощування олієвмісних культур (с. 226). В даному випадку автору варто було б глибше обґрунтувати цю позицію та запропонувати конкретні заходи, зокрема застосування яких саме сортів та гібридів олійних культур, систем живлення та захисту рослин, інноваційних методів переробки насіння та інших заходів дозволять досягнути такого конкретного результату.

7. Варто відмітити приведені в роботі позитивний досвід Китаю, Індії та Тайланду щодо переробки побутових відходів, відходів рослинництва та тваринництва у індивідуальних біогазових установках у домогосподарствах у сільській місцевості (с. 311-315) та розрахунок економії коштів при закупівлі енергоресурсів, зокрема природного газу, сільським населенням України (с. 326), що є особливо цінним за сучасних умов. На нашу думку, бажано було б більш детально представити можливості використання такої установки в частині збалансування між ресурсним забезпеченням з певним набором сировини, необхідної для виробництва близько 60 м³ біогазу в розрахунок на місяць, та напрямів можливого його використання у домогосподарствах, особливо в літний період, без можливості акумулювання чи постачання біогазу в газотранспортну систему.

8. Безперечно заслуговують на увагу побудовані автором сценарії розвитку галузі виробництва біопалив в Україні (с. 390, таблиця 5.2), при чому одним із напрямів нарощування біосировини пропонується збільшення урожайності зернових, технічних та олійних культур. Це, на думку автора, дасть можливість зберегти досягнуті обсяги внутрішнього споживання та експорту відповідних видів сільськогосподарської продукції (с. 394). Вважаємо дане твердження слід розглядати через призму цінового аспекту енергетичного ринку та ринків зернових і насіння олійних культур України та світу, що являються одним із ключових у прийнятті рішень суб'єктами господарювання щодо вибору альтернативних напрямів продажу виробленої продукції. Також вважаємо, що в даному випадку, доречно було б скласти прогнозний баланс зазначених ринків з метою визначення варіантів розвитку виробництва біоетанолу з урахуванням внутрішніх продовольчих та фуражних потреб, оцінки експортних можливостей України.

Проте зазначені дискусійні положення та зауваження не змінюють позитивної оцінки дисертаційної роботи та значення отриманих результатів, а лише підтверджують складність досліджуваної проблеми.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам і нормативним актам.

Представлене дослідження Пришляк Н. В. є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, результатом власних розробок, що висвітлює актуальну тему, має вагомим теоретичне та практичне значення та робить вклад у примноження наукових знань в частині розвитку виробництва біопалив із агробіомаси.

Базові положення, висновки та пропозиції, що представлені в дослідженні, є достовірними, містять елементи наукової новизни та мають наукове і практичне значення. Текст автореферату повною мірою відповідає змісту дисертаційної роботи і адекватно відображає основні положення та результати дисертаційного дослідження. Тема роботи, її об'єкт, предмет та зміст відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

За актуальністю, метою, змістом, обсягом отриманих результатів, науковою новизною та практичним значенням дисертація «Організаційно-економічний механізм виробництва біопалив із агробіомаси: теорія, методологія, практика» відповідає вимогам, які пред'являються до докторських дисертацій відповідно до пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (із змінами і доповненнями), а її автор – Пришляк Наталя Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри маркетингу та
управління бізнесом
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

О. В. Боднар

